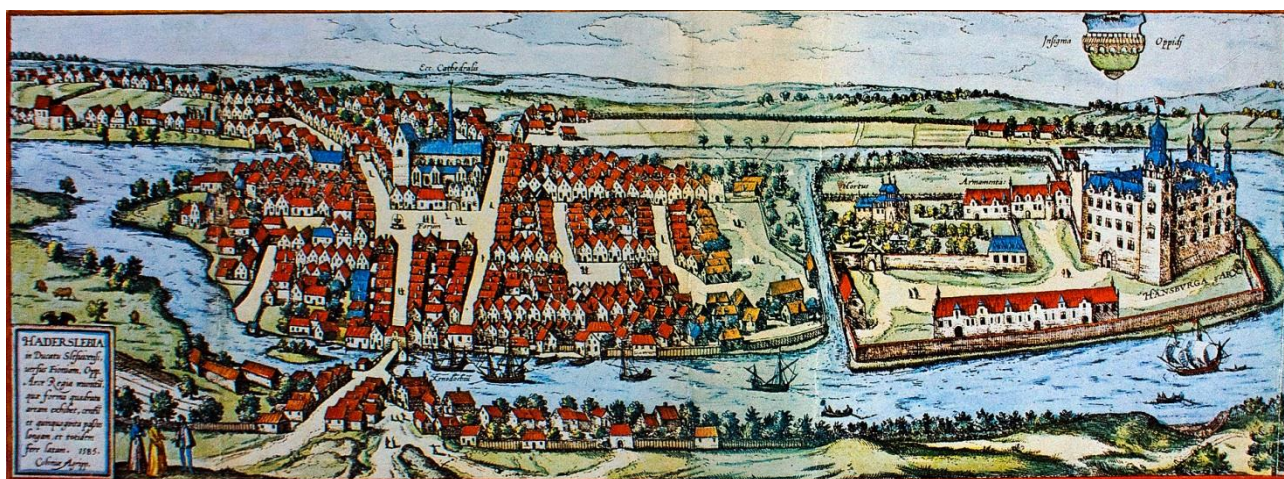

Haderslev

Haderslev opstod i 1100-tallet på en sandbanke inderst i fjorden.

Arkæologiske udgravninger ved Møllestrømmen har afsløret, at byen er opstået i midten af 1100-tallet. På nordsiden af Møllestrømmen har der eksisteret en lille markedsplads, som siden udvikler sig til en regulær købstad. Haderslev opstod der hvor afstanden mellem Ribe og Østersøen var kortest. Her kunne handelsmænd fra Ribe mødes med købmænd fra Østersølandene og udveksle varer.

Ca. 1254 indrettedes et dominikanerkloster, og i 1292 fik byen stadsret. Som herre på borgen Haderslevhus gennemførte hertug Christian, den senere kong Christian 3., Reformationen i landsdelen. Under hertug Hans den ældre byggedes renæssanceslottet Hansborg, apoteket, latinskolen, hospitalet og fornemme borgerhuse. På trods af voldsomme brande i 1627 og 1759 er en del gavlhuse bevaret fra 1500 -1600-tallet, og fine langhuse fra 1700-tallet.

Op mod midten af 1800-tallet nød byen godt af en havneudvidelse og nye industrier, men Den 2. Slesvigske Krig i 1864 indledte årtiers stagnation. Fra 1890'erne indtil 1. Verdenskrig var talrige nye håndværks- og industrivirksomheder atter i fremgang, og nye villakvarterer og offentligt byggeri, fx skoler og en kaserne (1888), satte præg på byen. Ved folkeafstemningen i 1920 blev der afgivet 5209 danske og 3275 tyske stemmer.

På tysk: Hadersleben, er i dag domkirke by, garnisons- og uddannelses by samt administrativt centrum for Haderslev Kommune.

Navnet Haderslev nævnes fra 1231 som Hathærsleferet, ca. 1250 Hatherslef, af et mandsnavn *Hathar og -lev 'arvegods, ejendom'.

Trafikalt ligger Haderslev ved overgangen mellem Haderslev Fjord og ådalen med Haderslev Dam, ved den gamle sydøstjyske landevej, rute 170. Byen var tidligere forbundet med jernbanenettet ved Vojens.

Sygehuset ud mod Haderslev Dam var indtil lukningen i 2014 byens største arbejdsplads. Den gamle købstad er handelscenter for hele egnen. Byen har adskillige uddannelsessteder, gymnasier, teknisk skole, CVU-center med seminarium og sygeplejerskeuddannelse o.a. Industrien domineres af metalvarevirksomheder, men andre brancher er også repræsenteret, fx bryggeriet Fuglsang.

Haderslev Kaserne er hjemsted for hærens 1. Brigade og Danske Division

Den gamle by ligger på det lave terræn mellem Møllestrøm og Indre Dam. Gadenettet kan føres tilbage til middelalderen, og der ydes en stor indsats for at bevare ældre huse fra forskellige perioder i et moderniseret byrum. Fra centrum har byen især bredt sig nordpå med en blanding af etage- og industribyggeri. Længst mod øst og vest findes parcelhuskvarterer fra efter 1960.

Haderslevs kulturliv er mangfoldigt og vidner om beliggenheden i grænselandet. Byen har fx også tysksproget skole, kirke, bibliotek og roklub.

Egnsteatret Møllen ligger ved Møllestrømmen, og byens kulturhus er åbnet i 1997 i tilslutning til de historiske bygninger ved hotel Harmonien. Haderslev Museum er Sønderjyllands hovedmuseum og et betydeligt museum i en stor, moderne bygning. Ehlers Lertøjsamling rummer bl.a. en stor samling af dansk lertøj.

Ud over domkirken findes Gammel Haderslev Kirke eller Sankt Severins Kirke i den vestlige bydel, en romantisk bygning med nyere tilbygget tårn. Hospitalskirken syd for Møllestrømmen med hertug Hans' Hospital er opført af Hertug Hans den Ældre i 1569. Hospitalet blev i 1969 restaureret og indrettet til boliger.

Haderslev Domkirke – Vor Frue Kirke.

Kirken blev først domkirke efter Genforeningen 1920, men havde i middelalderen status af kollegiatkirke som filial af Slesvig Domkirke. Kirken står i dag som en basilika af tegl med genanvendte kvadre fra en tidligere kirke på stedet. Skibet stammer fra 1200-tallet, men er flere gange ombygget. Koret, der i 1400-tallet erstattede et kor fra 1200-tallet, er et fornemt højgotisk bygningsværk med et for Danmark enestående stræbesystem.

Som følge af de snævre pladsforhold er der i stedet for en koromgang en forsænket processionsgang under højkorets midtskibs. Forhallen i nederlandsk barok er opført 1651 som erstatning for et vest tårnet som nedbrændte 1627. Alterudsmykningen består af middelalderlige figurer fra andre danske kirker. Døbefonten er støbt i bronze af klokkestøber Peter Hansen i Flensborg 1485.

I den "tyske tid", dvs. i perioden 1864-1920, blev der anlagt en række jernbanestrækninger som samlet blev kaldt Haderslev Amts Baner.

Lokalbanerne i Haderslev Amt blev i lighed med de øvrige lokalbaner i Sønderjylland anlagt indenfor rammerne af den preussische Kleinbahngesetz fra 1892, der tog sigte på at fremme udviklingen af jernbaner i landområderne, hvor trafikken var knap så intensiv og godsmængden begrænset. Loven lagde derfor op til, at man kunne se bort fra nogle af de sikkerhedskrav, som ellers var gældende ved jernbanedrift i Preussen, fx mht. indhegning og signaler. Det var også en del af konceptet, at der sjældent blev bygget egentlige stationer,

men at en lokal kromand eller landmand blev baneagent, som fra sin ejendom skulle varetage billetsalg mv.

Lokalbanerne blev finansieret lokalt af byer og kredse (amter), og anlægget af de første lokalbaner i Haderslev Amt blev besluttet 28. marts 1896. Anlægsarbejderne begyndte 11. juni 1897. De første strækninger blev indviet i marts 1899 og havde da kostet næsten dobbelt så meget som budgetteret.

Christiansfeldbanen blev nedlagt i 1932, efterfulgt af Skodborgbanen i 1933. Hermed ophørte amtsbanens trafik mellem de to banegårde i Haderslev, men i 1934 overtog DSB denne strækning, så Vojens-Haderslev banen fik endestation på amtsbanegården. De vestlige strækninger fra Gram By og Toftlund til Skærbæk blev nedlagt i 1937. Årøsundbanen blev nedlagt i 1938 efter at der året før kun havde kørt badetog til Kelstrup. Senere i 1938 blev Gram/Røddingbanen nedlagt, og det sidste tog på strækningen til Toftlund kørte 24. juni 1939.

Haderslev Dam, sø vest for Haderslev, beliggende i den 25 km lange Haderslev Tunneldal, som med Haderslev Fjord munder ud i Lillebælt. Den knap 6 km lange sø på 260 ha har i begge ender dæmninger som adskiller den fra hhv.

Hindemølle i vest og Inderdammen i øst. Mod syd ligger Haderslev Dyrehave.

På Haderslev Dam forulykkede den 8.7.1959 den benzindrevne passagerbåd *Turisten* ved en voldsom eksplosion af bådens motor. Skønt båden var godkendt til 35 passagerer, var der 93 ombord. 57 passagerer omkom på grund af forbrændinger eller drukning. Katastrofen førte til et forbud mod benzinmotorer ved passagersejlsads. På 50-års dagen i 2009 rejstes et mindesmærke ud for ulykkesstedet.